

RAPORTUL DINTRE RĂSPUNDEREA PATRIMONIALĂ ÎN DREPTUL CIVIL ȘI RĂSPUNDEREA MATERIALĂ ÎN DREPTUL MUNCII

Dumitru BALTAG, doctor habilitat, profesor universitar, ULIM

Tatiana STAHI, doctorandă, ULIM

In the theoretical analysis of patrimonial liability in civil law and material liability in labor law are established place and the importance of these forms of legal responsibility. The author made a comparative analysis of the supervene conditions and realization of material liability in labor law and patrimonial liability in civil law in terms of achieving restorative function of legal liability.

Keywords: material responsibility, patrimonial responsibility, way of defense repairing function, prejudice, report.

În cadrul analizei teoretice a răspunderii patrimoniale în dreptul civil și a răspunderii materiale în dreptul muncii, sînt stabilite locul și importanța acestor forme ale răspunderii juridice. Autorul face o analiză comparativă a condițiilor survenirii răspunderii materiale în dreptul muncii și a răspunderii patrimoniale în dreptul civil, în ceea ce privește realizarea funcției reparatorii a răspunderii juridice.

Cuvinte-cheie: răspundere materială, răspundere patrimonială, modalitate de apărare, prejudiciu, raport

Răspunderea este o expresie specifică a ideii de responsabilitate socială¹ — instituție socială de ordin valoric și condiție esențială a libertății, în virtutea căreia fiecare om trebuie să conștientizeze și să își asume efectele faptelor sale, indiferent de natura acestora (în literatura juridică franceză s-a apreciat că un individ iresponsabil este un factor de tulburări și o ființă umană degradată, iar omul liber este acela care are conștiința consecințelor actelor sale și răspunde pentru ele).²

Responsabilitatea socială a fost definită în doctrină,³ ca fiind acea instituție socială care cuprinde complexul de atitudini ale omului în raport cu sistemul de valori, instituționalizat de societatea în care trăiește, în vederea conservării și promovării

1 A se vedea: V. Pătulea. Corelația dintre răspunderea juridică și responsabilitatea socială. Revista română de drept, nr.1/1984, p. 6-12.

2 A se vedea: P. Malaurie. Liberte et responsabilite, Defrenois, 2004, p. 351.

3 A se vedea: L. Barac. Răspunderea și sancțiunea juridică. București, 1997, p. 15.

acestor valori, în scopul perfecționării ființei umane și conservării vieții în comun, pe calea menținerii ordinii sociale și binelui public.

Prin urmare, dacă responsabilitatea implică un raport între individ și colectivitate, răspunderea comportă, mai ales, un raport între autoritatea unei colectivități și individ, individul suportând acest raport ca pe ceva impus din exterior, spre deosebire de cazul responsabilității, când individul percepe raportul din interior, ca pe ceva voit, interesat.

Profesorul Gh. Mihai leagă noțiunea de responsabilitate cu noțiunea de personalitate și valoare. În opinia sa, responsabilitatea aparține personalității ca întreg, dar răspunderea se desparte în tot atâtea forme câte persoane exprimă această personalitate, „eu sînt personalitate, dar imi relev persoana morală în raporturi morale, persoana în drept în raporturi juridice, una politică în raporturi politice”.⁴

Dacă problema responsabilității juridice în literatura juridică este discutabilă, atunci totuși savanții recunosc unanim necesitatea răspunderii juridice pentru fapta ilicită. Cu toate acestea, în pofida faptului că dezbaterile referitoare la noțiunea „răspundere juridică pentru faptă ilicită” durează mai bine de zece decenii, în teoria generală a dreptului și științelor de ramură tendința de apropiere a diferitelor concepții nu a fost marcată, din contra, unele concepții sînt diametral opuse.⁵ Cu părere de rău, pînă în prezent nu a fost găsită o definiție unanimă referitor la răspunderea juridică.

Nici legislația, nici jurisprudența nu definesc, într-un text, noțiunea răspunderii juridice, legiutorul stabilește doar condițiile în raport cu care persoana ce nesocotește dispoziția normei este trasă la răspundere, enunță principiile ei, limitele în care se manifestă una sau alta dintre formele sale, natura și proporțiile sancțiunilor juridice care urmează să se aplice.⁶

Ea poate fi definită și înțeleasă corect numai dacă vom porni de la formele sale concrete de manifestare — civilă, administrativă, disciplinară, materială, etc., fiind deci diferite, în ansamblu însumînd însă elementele constitutive ale unei definiții globale.

Poziția unor savanți constă în faptul că ei leagă sancțiunea cu răspunderea și interpretează răspunderea ca realizare a sancțiunii. „Răspunderea juridică este aplicată față de persoanele care au săvîrșit fapte ilicite a măsurilor de constrîngere prevăzute de lege, în ordinea procesuală stabilită pentru aceasta.”⁷

Numeroși autori, susține ideea că răspunderea juridică implică obligația de a suporta o sancțiune juridică, că instituția răspunderii asigură eficacitatea ordinii de drept, stimulează atitudinea de respectare a legii, stabilirea și menținerea ordinii sociale.⁸

4 A se vedea: Gh. Mihai. Fundamentele dreptului. Teoria răspunderii juridice. Vol. V. București, 2006, p. 29.

5 A se vedea: D. Baltag. Teoria răspunderii și responsabilității juridice. Chișinău, 2007, p. 122.

6 A se vedea: D. Baltag. Op. cit., p. 123.

7 A se vedea: A.C. Пиголкин. Общая теория и право. Москва, 1996, p. 319.

8 A se vedea: G. Pogoneț. Răspunderea juridică: un fenomen social. Administrarea Publică, nr.1-2, 2004, p. 79.

Unii autori văd pedeapsa ca esență a răspunderii juridice, N.S. Malein consideră că „pedeapsa însăși este răspundere juridică“.⁹

Unii definesc răspunderea juridică drept o consecință, rezultatul unei fapte ilicite.¹⁰

În opinia noastră, răspunderea juridică nu se rezumă doar la pedeapsă sau realizare a sancțiunii, odată ce poate exista fără realizarea sancțiunii și pedepsei, însă pedeapsa și realizarea sancțiunii întotdeauna sînt bazate pe răspundere și nu pot exista fără ea. Deci, noțiunea de răspundere juridică este mai amplă decît noțiunea de pedeapsă și cea de realizare a sancțiunii.¹¹

Din aceste cîteva precizări putem desprinde o primă notă definitorie a răspunderii juridice și anume: faptul că ea derivă dintr-un comportament normat, că ea este instituită sau sancționată de către puterea statală și, prin urmare, implică la nevoie constrîngerea venită din exterior.

Analizînd și generalizînd opiniile savanților răspunderea juridică: „este o formă a răspunderii sociale stabilite de stat, ca urmare a încălcării normelor de drept printr-un fapt ilicit, care determină obligația de a suporta consecințe corespunzătoare de către cel vinovat, inclusiv prin utilizarea forței de constrîngere a statului în scopul restabilirii ordinii de drept lezată“¹².

Actualitatea subiectului rezidă din interesul manifestat pentru identificarea formelor răspunderii juridice, generat de continua reconfigurare a societății, care implică reevaluarea unor fenomene juridice. Răspunderea juridică nu este un fenomen în stagnare, schimbarea și evoluția socială a legislației a conferit un nou vector principiilor obiectivelor, funcțiilor răspunderii juridice. Instituția răspunderii are la bază elemente esențiale, comune tuturor ramurilor dreptului.

Diferitele forme de răspundere juridică prezintă atît asemănări, cît și deosebiri. Conturarea formelor răspunderii juridice constituie un proces dialectic complex, întocmai ca apariția diferitelor ramuri de drept. În doctrina juridică, o perioadă de timp îndelungată, elementele noi apărute în reglementarea relațiilor sociale, ca urmare a evoluției societății, erau explicate prin intermediul trăsăturilor importante proprii instituțiilor respective ramuri de drept. Această concepție este și astăzi actuală.

Primele norme juridice au urmărit reglementarea relațiilor de proprietate, conturîndu-se astfel normele juridice civile, precum și asigurarea contracarării juridice statale a uzurpării proprietății private, conturîndu-se normele juridice penale.

Doctrina juridică este unanimă în sensul că, răspunderea juridică civilă a avut dintotdeauna caracter de drept comun în raport cu răspunderea proprie celorlalte ramuri de drept. „Elaborată inițial ca o instituție de aplicație generală, răspunderea

9 A se vedea: Н. С. Малейн. Юридическая ответственность и справедливость. Москва, 1992, p. 19.

10 A se vedea: В. П. Грибанов. Ответственность за нарушение гражданских прав и обязанностей. Москва, 1973, p. 47; И. С. Самощенко. М. Х. Фарукшин. Ответственность по советскому законодательству. Москва, 1971, p. 48.

11 A se vedea: D. Baltag. Op. cit., p. 125.

12 A se vedea: D. Baltag. Teoria Generală a Dreptului. Chișinău, 2010, p. 425.

civilă s-a delimitat și s-a detașat treptat de alte forme de răspundere, în special de răspunderea penală, dar nu și-a pierdut aptitudinile de a fi folosită în continuare ca o regulă generală în materie. Teoria răspunderii și instituția ca atare a fost elaborată în primul rînd pe terenul dreptului civil¹³

Potrivit marelui civilist francez H. Mazeaud, „răspunderea civilă nu a devenit numai centrul dreptului, dar este pe cale să absoarbă dreptul în totalitatea sa”.¹⁴

În opinia altor reprezentanți de seamă ai domeniului dat, este suficient să ne raportăm la desprinderea dreptului muncii din dreptul civil, cu răspunderea sa materială (patrimonială), pentru a înțelege că procesul este în dialectica sa tocmai invers, respectiv de limitare a civilului, inclusiv a sferei de influență a răspunderii juridice civile, conturîndu-se noi forme de răspundere pentru care dreptul civil joacă rolul de drept comun.¹⁵

În contextul schimbărilor intervenite în societatea contemporană, marcate atât de revoluția tehnico-științifică, cât și de revoluția industrială sau informațională și care au impulsionat evoluția răspunderii juridice, au impus, așa cum afirma profesorul Liviu Pop, „evadarea din interpretarea clasică și tradițională a textelor în materie ale Codului Civil și chiar adoptarea de noi reglementări pentru anumite domenii speciale”.¹⁶

Referindu-ne la tema vizată în cercetarea dată, am putea menționa că, una din problemele dreptului civil și dreptului muncii contemporan este raportul dintre instituțiile răspunderii materiale și patrimoniale, în special, aplicarea dispozițiilor privind răspunderea în relațiile juridice, a posibilității probabile de utilizare în comun a dreptului civil și dreptului muncii. De exemplu, în cazul cauzării unui prejudiciu unui terț de către un salariat în momentul îndeplinirii obligațiilor de serviciu. Pentru aplicarea corectă și rezonabilă a normelor în ceea ce privește răspunderea, este necesar de determinat rolul și locul răspunderii patrimoniale din dreptul civil și materiale din dreptul muncii în sistemul răspunderii juridice.

Esența răspunderii civile, și totodată elementul care o distinge față de celelalte forme de răspundere juridică, legînd-o în acelaș timp de fiecare dintre acestea, este îndatorirea de reparare. Din acest punct de vedere se poate spune că a răspunde din punct de vedere civil înseamnă, de fapt, a repara prejudiciul cauzat altuia, de asemenea pentru răspunderea juridică civilă este specifică nu orice constrîngere din partea statului, ci numai constrîngerea de a suporta consecințe negative cu caracter preponderent patrimonial.¹⁷

---

13 A se vedea: I. M. Anghel, Fr. Deak, M. F. Popa. Răspunderea civilă. București, 1970, p. 15.

14 A se vedea: A. Cerchez. Aspecte controversate privind identificarea formelor răspunderii juridice. Legea și viața, nr. 4, 2015, p. 5-9.

15 A se vedea: A. Iorgovan. Tratat de drept administrativ. Vol. II, ed. A IV -a București, 2005, p. 356.

16 A se vedea: L. Pop, F. I. Popa, S. T. Vidu. Tratat elementar de drept civil. Obligațiile. București, 2012, p. 365.

17 A se vedea: E. Cojocari. Drept civil. Răspunderea juridică civilă (Studiu teoretic, legislativ și comparativ de drept). Chișinău 2002, p. 35.

Locul și importanța răspunderii civile pot fi subliniate și prin faptul că această răspundere, indiferent că este delictuală sau contractuală, prin principiile și funcțiile sale, prin condițiile pe care se întemeiază și finalitățile ei, constituie dreptul comun în materie de răspundere patrimonială, contribuind la ocrotirea drepturilor subiective și intereselor legitime ale tuturor persoanelor fizice și juridice.¹⁸ Răspunderea civilă este una dintre cele mai importante manifestări concrete ale răspunderii juridice. Răspunderea civilă mai este o categorie fundamentală și în acelaș timp o instituție deosebit de largă și complexă atât a dreptului civil, cât și a dreptului în totalitatea sa, ea acoperind o sferă largă de raporturi juridice, devenind astfel un compartiment necesar și pentru alte forme de răspundere juridică.

Problema formulării definiției răspunderii civile a fost și încă mai este o preocupare a doctrinei dreptului civil, deoarece i s-au dat mai multe interpretări.

Astfel Liviu Pop definește răspunderea civilă ca o formă a răspunderii juridice care constă într-un raport de obligații în temeiul căruia o persoană este îndatorată să repare prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa ori, în cazurile prevăzute de lege, prejudiciul pentru care este răspunzătoare.¹⁹

Civilistul rus A. Sergheev este de părerea că răspunderea civilă este o sancțiune complementară aplicată față de delicvent sub formă de obligații civile sau privarea de drepturile civile ce-i aparțin,²⁰ S. Grișaev consideră că răspunderea civilă constă din obligarea delicventului să suporte consecințe patrimoniale nefavorabile cu titlu gratuit sub formă de micșorare a patrimoniului său.²¹

În literatura juridică civilă autohtonă nu există o accepție unică, astfel A. Băieșu definește răspunderea civilă ca fiind o formă a constrîngerii de stat care constă în delegarea oricărei persoane de a repara prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa ilicită prevăzută de lege sau de contract.²² A. Bloșenco consideră că răspunderea civilă constă în restabilirea stării materiale a persoanei vătămate din contul patrimoniului delicventului sau din contul persoanei responsabile pentru prejudiciul cauzat.²³

Art. 27 din Codul Civil al Republicii Moldova stipulează că: „*persoana fizică răspunde pentru obligațiile sale cu tot patrimoniul său, cu excepția bunurilor care, conform legii nu pot fi urmărite*“.²⁴ Potrivit art. 1398 din CC al RM „*Cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial*“.

Concluzionînd, putem evidenția trăsăturile specifice răspunderii civile:

---

18 A se vedea: A. Voicu. Răspunderea civilă delictuală ca privire specială la activitatea sportivă. București, 1999, p. 34-35.

19 A se vedea: L. Pop. Răspunderea civilă. Timișoara, 2001, p. 3.

20 A se vedea: A. П. Сергеев. Ю. Т. Толстой Гражданское право. Москва, 2000, p. 536.

21 A se vedea: С. Гришаев. Гражданское право. Москва, 2000, p. 173.

22 A se vedea: S. Băieșu, A. Băieșu. Drept civil. Vol.II. Chișinău, 2005, p. 403.

23 A se vedea: A. Bloșenco. Răspunderea civilă delictuală. Chișinău 2002, p. 22.

24 Codul Civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002 In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86/661.

- răspunderea civilă este patrimonială, deoarece urmărește repararea prejudiciului;
- răspunderea civilă intervine doar în cazurile în care prejudiciatul își manifestă interesul apelînd la forța de constrîngere a statului;
- temeiul răspunderii juridice o constituie răspunderea delicventului în fața pătimitului, cu care se află pe poziție de egalitate juridică.

Răspunderea materială în dreptul muncii reprezintă una dintre formele răspunderii juridice, care impune obligația uneia dintre părțile contractului individual de muncă (angajatorul sau salariatul) de a repara, în condițiile legii, prejudiciul cauzat celeilalte părți în legătură cu exercitarea obligațiilor asumate prin contractul individual de muncă.²⁵

Un aspect care necesită elucidare constă în determinarea naturii juridice a răspunderii materiale în dreptul muncii, opinia exprimată în literatura de specialitate,²⁶ potrivit căreia, sub aspectul de drept comparat, putem distinge două categorii de state: unde răspunderea reparatorie dintre părțile contractului individual de muncă este cea din dreptul comun (civil). Așadar, Franța, Germania, SUA consacră răspunderea reparatorie de drept comun; și o parte a statelor care au cunoscut, în cadrul parcurului lor istoric, orînduirea socialistă, păstrează și în prezent răspunderea reparatorie reciprocă dintre părțile contractului individual de muncă ca o formă distinctă a răspunderii juridice în dreptul muncii, deosebită de răspunderea de drept comun. O astfel de răspundere specifică este consacrată în Ungaria, Cehia, Federația Rusă și în Republica Moldova.

În opinia profesorului N. Romandaș, răspunderea materială (patrimonială) a părților contractului individual de muncă, consfințită în dispozițiile art. 327-347 din Codul Muncii al RM, reprezintă o formă distinctă (de sine stătătoare) a răspunderii juridice, de drept al muncii și nici decum nu poate fi recunoscută ca o varietate a răspunderii civile contractuale.²⁷

Pct. 1 din Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM nr. 11 „Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce reglementează obligația uneia dintre părțile contractului individual de muncă de a repara prejudiciul cauzat celeilalte părți“ din 3 octombrie 2005²⁸ ne redă o altă părere conform căreia, *răspunderea materială pentru prejudiciul cauzat uneia dintre părți în timpul executării contractului individual de muncă, potrivit legislației muncii, are natura juridică a unei varietăți a răspunderii civile contractuale cu particularitățile determinate de specificul raporturilor juridice de muncă.*

25 A se vedea: E. Boișteanu, N. Romandaș. *Dreptul Muncii*. Chișinău, 2015, p. 660.

26 A se vedea: I. T. Ștefănescu. *Tratat teoretic și practic de drept al muncii*. Ed a II București 2012, p. 770-771.

27 A se vedea: E. Boișteanu, N. Romandaș. *Op. cit.*, p. 659.

28 Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM nr. 11 din 3.10. 2005 „Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce reglementează obligația uneia dintre părțile contractului individual de muncă de a repara prejudiciul cauzat celeilalte părți„, În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2006, nr.2.

Analizând prevederile art. 327-347 di CM al RM, putem conchide că răspunderea materială în dreptul muncii poate fi caracterizată prin următoarele trăsături:

- este o răspundere specială, condiționată de existența raportului juridic de muncă;
- la baza răspunderii materiale stă vinovăția celui în cauză;
- este reglementată prin normele legale imperative, modificarea ei prin clauze ale contractului individual de muncă, derogatorii de la lege în defavoarea salariatului, este inadmisibilă.²⁹ Potrivit art. 327 alin (2) din CM al RM,³⁰ contractul individual sau cel colectiv de muncă pot specifica răspunderea materială a părților. În acest caz, răspunderea materială a angajatorului față de salariat nu poate fi mai mică, iar a salariatului față de angajator — mai mare decât cea prevăzută de CM al RM și de alte acte normative;
- este o răspundere individuală.

Analizând răspunderea patrimonială în dreptul civil și răspunderea materială în dreptul muncii, am putea presupune un caracter dependent al celei din urmă. Pentru delimitarea și definirea independenței fiecăreia, ar trebui să ne referim la caracterizarea următoarelor elemente caracteristice fiecărei tip de răspundere și anume: temeiul apariției răspunderii juridice, subiectul căruia îi incumbă răspunderea, reglementările legale, sancțiunea și procedura de aplicare a sancțiunii, condițiile de aplicare a răspunderii, termenii de atragere la răspundere.

Primul element — *temeiul apariției răspunderii*. Temeiul apariției răspunderii patrimoniale în dreptul civil este neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligațiilor la delict, răspunderea civilă delictuală intervine în absența oricărei relații juridice între părți. În ceea ce privește răspunderea în dreptul muncii, răspunderea materială (patrimonială) este o răspundere specială, condiționată de existența raportului juridic de muncă. Cu toate acestea, încetarea raporturilor de muncă după cauzarea prejudiciului material nu presupune eliberarea părții contractului individual de muncă de repararea prejudiciului prevăzut de CM al RM și de alte acte normative (art. 327 alin (3) din CM al RM). În conformitate cu pct. 3 din Hotărîrea Plenului CSJ nr. 11/2005,³¹ dacă prejudiciul a fost cauzat după încetarea raporturilor juridice de muncă în modul stabilit de lege, dispozițiile legale privind răspunderea materială potrivit CM al RM, devin inaplicabile, în aceste cazuri intervenind răspunderea civilă delictuală, iar în cazul în care între părți este încheiat un contract civil, se vor aplica normele privind răspunderea civilă contractuală, cu excepția cazurilor în care instanța de judecată va stabili că

29 A se vedea: A. Țiclea, A. Popescu, C. Tufan. Dreptul muncii. București, 2004, p. 691-692

30 Codul muncii al Republicii Moldova adoptat prin legea Nr. 154 din 8.03.2003 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.07.2003, nr. 159.

31 Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM nr. 11 din 3.10. 2005 „Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce reglementează obligația uneia dintre părțile contractului individual de muncă de a repara prejudiciul cauzat celeilalte părți,” În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.2.

prin contractul civil respectiv se reglementau de fapt raporturile de muncă dintre salariat și angajator (art. 2 alin. (3) din CM al RM).

Al doilea element — *Subiecții* — Subiecții răspunderii juridice civile pot fi atât persoane fizice, cât și alte entități sociale cărora li s-a recunoscut, prin lege, calitatea de persoană juridică (statul este obligat să răspundă atât de prejudiciul material direct produs celui condamnat sau reținut pe nedrept, cât și pentru prejudiciul moral cauzat acestuia), astfel încât sancțiunile civile, fiind reparatorii, pot fi aplicate ambelor categorii. Pentru persoanele fizice răspunderea juridică civilă delictuală se stabilește în conformitate cu art. 19, 26 CC al RM (minorii cu vîrstă 14-18 ani răspund pentru daunele materiale pe care le-a cauzat. În cazul cînd nu are bunuri pentru repararea prejudiciului, despăgubirea părții se va face de către părinți, adoptatori, tutori, curatori, dacă aceștea nu v-or dovedi că dauna nu s-a produs din culpa minorului (art. 1406—1407 CC al RM)), cu posibilitatea răspunderii solidară și subsidiară (art. 1429 din CC al RM), în materie contractuală, este necesară capacitatea de exercițiu, dobîndită în principiu la împlinirea vîrstei de 18 ani. Minorii între 14 și 18 ani poartă răspundere contractuală doar în cadrul contractelor încheiate valabil, personal și singur, fără a fi necesară încuviințarea ocrotitorilor legali și a autorităților tutelare (acte de administrare și conservare a patrimoniului). Astfel, dreptul civil sugerează posibilitatea de responsabilitate colectivă.

Subiecții răspunderii materiale în dreptul muncii pot fi numai angajatul și angajatorul (părțile contractului individual de muncă). Avînd în vedere caracterul strict personal al răspunderii (numai partea contractului de muncă), precum și imposibilitatea responsabilității colective (solidaritate, subsidiaritate), putem vorbi despre o reducere semnificativă a numărului de persoane ce pot răspunde material în dreptul muncii, deoarece vîrsta minimă a angajatului nu coincide cu vîrsta delictuala completă. În ceea ce privește minorii, în mod repetat și la diferite niveluri s-a sugerat pentru a se limita capacitatea lor de muncă legală, ceea ce ar putea îmbunătăți ușor poziția lor în ceea ce privește atragerea la răspundere.

În unele cazuri, legislația muncii instituie și o răspundere conjunctă. Această formă a răspunderii materiale survine în situația cauzării prejudiciului angajatorului de către un colectiv (o brigadă) de salariați.³² Potrivit art. 340 alin. (1) din CM al RM, în cazul în care salariații execută în comun anumite genuri de lucrări legate de păstrarea, prelucrarea, vînzarea, transportarea sau folosirea în procesul muncii a valorilor ce le-au fost transmise, fiind imposibilă delimitarea răspunderii materiale a fiecărui salariat și încheierea cu acesta a unui contract cu privire la răspunderea materială individuală deplină, poate fi instituită răspunderea materială colectivă (de brigadă). În contextul dat, invocăm opinia autorului român Alexandru Țiclea în ceea ce privește specificul răspunderii conjuncte: „Răspunderea conjunctă este tot o răspundere personală; ea reprezintă o multitudine de răspunderi individuale ale unor persoane cu vinovății concurente în producerea prejudiciului unic“.³³

32 A se vedea: E. Boișteanu, N. Romandaș. *Dreptul Muncii*. Chișinău, 2015, p. 661.

33 A se vedea: A. Țiclea. *Tratat de drept al muncii*. București 2013, p. 874.

CM al RM nu prevede răspunderea materială solidară. În caz de cauzare a prejudiciilor materiale în timpul exercitării obligațiilor lor de muncă, salariații poartă răspundere materială în cote părți, ținându-se cont de gradul vinovăției lor, de forma și limitele răspunderii materiale. Prin faptul că, legislația muncii are o poziție reticentă față de transpunerea și reglementarea obligației solidare de reparare a prejudiciului se asigură o protecție sporită a salariatului. Aplicarea răspunderii materiale solidare este posibilă în cazuri excepționale doar atunci când există sentința judecătorească, prin care s-a constatat că prejudiciul a fost cauzat prin acțiunile premeditate a mai multe persoane, care aveau o intenție comună de a-l pricinui.³⁴

Al treilea element, prin care se propune a face o delimitare a răspunderii patrimoniale în dreptul civil și a răspunderii materiale în dreptul muncii, este reglementarea legală a acestor relații.

Subiecții răspund patrimonial în dreptul civil în baza legii sau în baza contractului. Având în vedere diferențele, motivul răspunderii patrimoniale în dreptul civil are un caracter contractual sau delictual.

Răspunderea materială a părților contractului individual de muncă în întregime este reglementată de legislația muncii, inclusiv și în cazul încheierii cu salariatul a contractului de răspundere materială deplină (art. 339 CM al RM).

Al patrulea element — sancțiunea (măsura de constrângere) și procedura de aplicare a acesteia. Răspunderea patrimonială în dreptul civil are la bază caracterul complet al compensației pentru daune. Legislația civilă prevede dreptul persoanei lezate de a cere repararea daunei, stabilirea întinderii reparației are loc având în vedere paguba efectiv suferită (*damnum emergens*) și beneficiul sau câștigul nerealizat (*lucrum cessans*).

Răspundere materială a părților contractului individual de muncă, este limitată, potrivit art. 333 alin (2) din CM al RM, salariatul răspunde, de regulă numai pentru prejudiciul efectiv, dar nu și pentru venitul ratat de angajator ca urmare a faptei săvârșite de salariat, pentru prejudiciul cauzat angajatorului, salariatul poartă, de regulă, răspundere materială parțială, fiind ținut să repare prejudiciul cauzat angajatorului doar în limitele salariului mediu lunar (art. 336 din CM al RM), totodată, intervenim cu o remarcă: principiul reparării parțiale a prejudiciului cauzat nu este aplicabil în cazul angajatorului, acesta fiind ținut să repare integral prejudiciul material și cel moral cauzat salariatului.

Al cincelea element — care ne permite să comparăm răspunderea patrimonială în dreptul civil și răspunderea materială în dreptul muncii sînt *condițiile de aplicare a răspunderii*

Pînă în prezent în știința dreptului nu s-a format o opinie unitară despre conținutul faptei ilicite.³⁵ Tradițional elementele care condiționează răspunderea juridică sînt: fapta ilicită, prin care se încalcă o anumită obligație, prejudiciul patrimonial, vinovăția

34 A se vedea: E. Boișteanu, N. Romandaș. Op. cit., p. 662.

35 A se vedea: A. Bloșenco. Răspunderea civilă delictuală. Chișinău 2002, p. 44.

și raportul de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu. Ele constituie regula generală a răspunderii juridice.

Fapta ilicită poate să apară sub forma acțiunii sau inacțiunii ilicite.³⁶ Inacțiunea este considerată ilicită în cazul când obligația persoanei de a acționa a fost stabilită de lege sau contract și când, încălcând această obligație, subiectul nu a întreprins acțiunea corespunzătoare. Răspunderea materială se bazează în totalitate pe reglementarea juridică imperativă, modificarea ei prin voința părților este inadmisibilă și impune o procedură specifică de recuperare a prejudiciului,³⁷ spre deosebire de răspunderea patrimonială în dreptul civil unde obligația persoanei poate fi stabilită și prin prevederi contractuale.

Prejudiciul patrimonial — poate fi definit ca, fiind consecință negativă cu caracter patrimonial a faptei ilicite, apărute în urma lezării drepturilor subiective patrimoniale a persoanei. În terminologia juridică se întrebuițează deopotrivă termenii de prejudiciu, pagubă sau daună pentru a desemna una și aceeași noțiune. În dreptul muncii, după părera noastră, juridic ar fi corect utilizarea termenului „daună”. Dreptul muncii definește prejudiciul ca o reducere reală a bunurilor angajatorului, deteriorarea lucrurilor. La stabilirea răspunderii materiale, în prejudiciul (dauna) ce urmează a fi reparat nu se include venitul ratat de angajator ca urmare a faptei săvârșite de salariat (art. 333 al (2) CM al RM), spre deosebire de răspunderea civilă, care include și beneficiul ratat. Deci, în dreptul muncii putem evedenția trăsătura „caracterului limitat” al răspunderii.³⁸

Vinovăția — Poate fi remarcat faptul că dreptul muncii și dreptul civil nu conțin o definiție clară a vinovăției. Cu toate acestea, noțiunea de vinovăție sau culpă este una dintre cele mai dificile probleme, în ceea ce privește stabilirea condițiilor de răspundere.

Liviu Pop susține că culpa poate fi definită ca fiind atitudinea psihică a autorului faptei ilicite și păgubitoare față de fapta respectivă și față de urmările acestei fapte.³⁹ În analiza acestor noțiuni rezultă că culpa implică în primul rând un element intelectual, apoi unul volitiv, un proces de conștientizare și unul de voință.⁴⁰ Atât la baza răspunderii patrimoniale cât la baza răspunderii materiale stă vinovăția celui în cauză. În prezent, civilisții renunță, la principiul vinovăției. Majoritatea doctrinarilor susțin teoria, conform căreia în dreptul civil trebuie admisă răspunderea fără vinovăție.

Pentru răspunderea fără vinovăție sînt stabilite și alte limite. Determinînd vina în dreptul civil și în dreptul muncii, trebuie să menționăm și rolul forței majore,

36 A se vedea: Ю. Т. Толстой. А.П Сергеев. Гражданское право. С- Петербург, 1996, p. 491.

37 A se vedea: A. Guțu. Formele răspunderii juridice . Revista națională de drept, nr. 4, 2006, p. 48.

38 A se vedea: Г.А. Прокоповичь. Дисциплинарная и материальная ответственность работника. Закон и право, № 8, 2013, p. 46-48.

39 A se vedea: L. Pop. Răspunderea civilă. Timișoara, 2001, p. 223.

40 A se vedea: D. Baltag. Teoria răspunderii și responsabilității juridice. Chișinău, 2007, p. 303.

cînd persoanele sînt de regulă eliberate de răspundere. Art. 606 CC al RM și art. 334 alin. (1) CM al RM stipulează noțiunea de forță majoră în termeni generali, iar Regulamentul Camerei de Comerț și Industrie cu privire la eliberarea certificatului ce atestă forța majoră, din 05.04.2002,⁴¹ stabilește în mod detaliat cazurile de forță majoră. Conform punctului 4 din acest Regulament, prin forță majoră se înțelege evenimente imprezibile care sînt provocate de fenomene ale naturii: cutremure, alunecări de terenuri, incendii, secetă, greve, revoluții, epidemii s.a.m.d.

Prin urmare, forța majoră reprezintă acțiunile în situații excepționale și imprezibile. Spre deosebire de întîmplare — categorie subiectivă, forța majoră este o categorie obiectivă independentă de voința și conștiința subiectului.⁴²

Nu în ultimul rînd, cauzele care exonerează de răspundere materială de dreptul muncii sînt pe lîngă forța majoră și cazul fortuit (aplicabile și la răspunderea patrimonială în dreptul civil) riscul normal al serviciului, pierderile inerente procesului de producție (art. 334 alin. (1). Luînd în considerare pct. 15 din Hotărîrea Plenului CSJ nr.11/2005, trebuie să facem o delimitare clară între riscul normal, care cuprinde pierderi inerente procesului de producție și se încadrează în limitele legale, și riscul nenormal, care intervine cînd pierderile sînt minime, acceptabile pentru genul respectiv de activitate. Aceste explicații ale Plenului Curții Supreme de Justiție sînt supuse unii critici din partea autorilor E. Boișteanu și N. Romandaș, în opinia lor, dacă salariatul a cauzat pierderi minime, acceptabile pentru genul respectiv de activitate, atunci astfel de pierderi urmează să fie recunoscute ca fiind realizate în limitele riscului normal de producție (de exemplu: pierderile materiale admisibile la transportarea producției agricole, care nu au depășit normele de perisabilitate).⁴³

Cauzalitatea — condiție inerentă atît a răspunderii juridice patrimoniale în dreptul civil cît și a răspunderii materiale în dreptul muncii. Cauzalitatea și răspunderea juridică sînt două fenomene complexe între care există o conexiune indisolubilă. Este vorba, în primul rînd, de răspunderea juridică și de imposibilitatea survenirii și deci a realizării ei fără a exista legătura de cauzalitate dintre fapta pentru care se intenționează a fi trasă la răspundere persoana și prejudiciul real cauzat victimei.⁴⁴

Al șaselea element și ultiul al analizei noastre este termenul tragerii la răspundere. Termenele de aparare a drepturilor civile (patrimoniale) sînt intervale de timp, înăuntrul carora persoanele abilitate sînt în drept să se adreseze la delicvent, în instanța de judecată sau alt organ jurisdicțional cu pretenția despre apărarea sau executarea silită a dreptului încalcat sau interesului contestat. La termenele de apărare a drepturilor civile se referă termenele de înaintare a pretențiilor și termenele

41 Regulament Camerei de Comerț și Industrie cu privire la eliberarea certificatului ce atestă forța majoră, din 05.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 63-64/158.

42 A se vedea: S. Brumă. Caracteristica generală a temeiurilor răspunderii juridice civile. Revista națională de drept, nr. 6/2005, p. 38-44.

43 A se vedea: E. Boișteanu, N. Romandaș. Op. cit., p. 669.

44 A se vedea: D. Baltag. Teoria răspunderii și responsabilității juridice. Chișinău, 2007, p. 300.

de prescripție extinctivă. Articolul 267 din CC al RM prevede termenul general în interiorul căruia persoana poate să-și apere, pe calea intentării unei acțiuni în instanță de judecată, dreptul încălcat este de 3 ani, începînd cu momentul în care persoana vătămată a cunoscut sau trebuia să cunoască existența prejudiciului și persoana obligată să-l repare (art. 1424 CC al RM)

Potrivit dispozițiilor art. 344 alin (4) din CM al RM, acțiunea civilă cu privire la repararea prejudiciului material suferit de angajator poate fi înaintată în instanța de judecată în termen de un an din ziua constatării mărimii prejudiciului.

Răspunderea juridică, în general, și formele acesteia, în special, reprezintă instituții esențiale ale dreptului, supuse unui continu proces de dezvoltare, în contextul evoluției societății în ansamblu, impunîndu-se astfel adaptarea răspunderii juridice, noilor exigențe decurgînd din progresul societății. Caracterul autonom al diferitelor forme de răspundere juridică nu trebuie să ducă la concluzia că acestea se exclud, putînd exista interferențe sau suprapuneri între diferitele forme ale răspunderii juridice.

În baza analizei făcută în această investigație, putem spune, că există diferențe semnificative în ceea ce privește reglementarea juridică a răspunderii patrimoniale în dreptul civil și a răspunderii materiale în dreptul muncii, ceea ce necesită o delimitare mai atentă a condițiilor de aplicare a unei sau altui tip de răspundere, deoarece aceasta poate duce la încălcări semnificative al drepturilor și intereselor legitime ale părților raportului juridic dar și a terților.